

Her çözüm bir tahmindir!

“Bütün yaşam sorun çözmekten ibarettir” **Karl Popper**'in ünlü sözü ve bir kitabının adı.

Burada sorun kavramı ile kastedilen, yalnız istenmeyen durumları değil gerçekleşebilmesinin önünde engeller bulunan istendik durumları da kapsıyor; tabii ki çoğu basit cevapları olabilecek (onu mu bunu mu giyeyim, yiyeyim, yapayım mı yapmayayım mı gibisinden) ama az sayıda karmaşık ve nadiren de çok karmaşık sorunlar.

Bu süreçler boyunca binlerce kelime ve belki yüzlerce cümle(cık) kullanıyoruz. Tahminlere göre günde 15,000 kadar kelime ve cümle başına ortalama 3-5 sözcük hesabıyla 4000 kadar cümle kuruyoruz.

Bunların yarısından azının soru olduğu varsayımıyla 3500 kadar cevap olabileceği; cevapların ise yarısından çoğunun “olup bitmiş şeyler hakkında bilgi vermek amaçlı”, geri kalan 1500 kadar cümlenin ise “henüz oluşmamış sorunlara ilişkin tahminler” olabileceği söylenebilir¹. Her gün ne denli çok tahminde bulunduğumuz, ayrıca da bunların çoğunun doğruluğunun pek kuşkulu olması ilginç değil mi?

Söz konusu tahminler, “olsa olsa” ile “adım gibi eminim” arasında değişen kesinlikler boyunca bir dağılım gösterirler (herhalde). “Sanırım ki”, “bana göre”, “fikrimce”, “gibi düşünüyorum” gibi onlarca ifade bu istatistik dağılımın gündelik dildeki karşılıklarıdır.

Dağılıma ve ifadelere daha yakın plan bakınca, bu tahminlerin şu üç bileşenden oluştuğu görülüyor: (1) Çok küçük bir bölümü rasyonel çıkarım (eğer .. ise ... dir), (2) İstatistiki kestirim, (3) Sezgisel öngörü. Buna göre, çeşitli sorunlara karşı ürettiğimiz cevaplar (her biri çözümdür) içindeki ağırlıklı payın tahmin ve sezgi olduğu söylenebilir.

Buradan ne çıkar?

Bu tahmine dahalı cevaplarımızı hemen hiç bir zaman “..... olacağını tahmin ediyorum” şeklinde sunmayız. Çünkü öyle dediğimiz anda derhal akla “sana niçin inanayım ki?” veya “şimdiye kadar yaptığın tahminlerin doğruluğu hakkında ben bir kayıt tutmadım ki” gibi havamızı bozabilecek itirazlar gelebilir.

Örneğin, “bugünkü ekonomik krizden çıkmanın yolu döviz kurunu serbest bırakmaktır” gibi bir formül - hele de ünvanlı birisine söyleniyorsa - pekala bir çözüm olarak çoğu kişiyi tatmin ederken, aynı cümle ikna gücü yükselticilerden arındırılmadan ifade edilirse şu hale dönecektir:

“Dünyanın başka ülkelerinde ve başka koşullar altında yıllar boyunca ekonomik kriz olarak görünür hale gelen olgular hakkında genellemeye yeter sayı ve güvenilirlikteki verilerden çok azını incelemiş olsam da, bugünkü ekonomik krizden çıkış yolunun döviz kurunu serbest bırakmak olduğunu tahmin ediyorum”.

Bu genişletilmiş ifadeyi dinleyen birisi büyük olasılıkla (ki buradaki “büyük olasılıkla”, okuyucuyu cümlenin geri kalanından kuşkulandırmaması için kullanılan ikna gücü yükselticidir) “bu tahmininizin güvenilirliği ne kadardır?” diye soracaktır.

Aşağıda, Jonathan Haidt ve Tobias Rose-Stockwell tarafından yazılan “Her şey niye zıvanadan çıktı? Sosyal Ağların Karanlık Psikolojisi” başlıklı yazıdan kimi uyarlanmış alıntılar var:

<< Doğrulanmamış iletilere erişimi azaltın. Kötü aktörler - troller, yabancı ajanlar ve yerli provokatörler - herkesin yüzlerce sahte hesap oluşturabileceği ve bunları milyonlarca insanı manipüle etmek için kullanabileceği mevcut sistemden büyük ölçüde yararlanıyor.

¹ Bu tahmin yöntemi hakkında bir örnek için ünlü fizikçi [Enrico Fermi](http://tinaztitiz.com/2018/05/03/istanbuldaki-piyano-akortculari-ferminin-sinav-sorulari-ve-sorun-cozme/)'nin Chicago üniversitesinde mühendislik fakültesinde sorduğu sorular için bkz. <http://tinaztitiz.com/2018/05/03/istanbuldaki-piyano-akortculari-ferminin-sinav-sorulari-ve-sorun-cozme/>

Düşük kaliteli bilginin bulaşıcılığını azaltın. Sürtünme ortadan kalktıkça sosyal medya daha toksik hale gelir. Bir miktar sürtünme eklemenin içeriğin kalitesini artırdığı görülmüştür. Örneğin, bir kullanıcının bir yorum gönderdikten hemen sonra, "Bunu yayınlamak istediğinizden emin misiniz?" şeklinde basit bir adımın dahi, Instagram kullanıcılarının incitici mesajları yeniden düşünmelerine yardımcı olduğu gösterilmiştir. >>

Şimdi lütfen – örneğin - WhatsApp uygulamanıza giriniz ve gelen mesajları şöyle bir gözden geçiriniz. Kaç tanesinde *alıntı kaynağını gösteren, keskin hükümler içermeyen, karmaşık sorunları bir vuruşta çözen, ısrarla dini veya milliyetçi propagandaları benimsetmeye çalışmayan* iletiye rastladığınızı sayınız. Eğer bulamazsanız bu bir sürpriz olmayacaktır.

Şimdi yine lütfen dönüp doğaya bakınız, bir tane bile keskin çizgi - gözünüz bozuk ya da uzaktan bakmıyorsanız - göremeyeceksiniz. Peki bu keskin inançlarımızın kaynakları doğa değilse nereden geliyor?

Şaşırtıcı gelebilir ama gün boyunca başkalarıyla ya da kendimizle konuşurken (düşünme) kurduğumuz yargı cümlelerinin her birinin birer tahminden ibaret olduğunu ve muhtemelen pek azının sağlam bir kaynağa dayandığını farkedeceksiniz (sanırım). Bu yargılar kişisel yaşamlarımızla ilgili olan, hatalı olması halinde büyük facialara yol açmayacak tahminler olabilir. Peki ya toplum sorunlarıyla ilgili konularda - hele unvan sahibi insanlarca - verilen keskin hükümlerin faturaları?

SoundPredict.com sitesinin bu bağlamda ne denli önemli bir işlev görebileceği belli oluyor değil mi?

Tınaz Titiz

10.09.2020